

Elb.: udgaven i samme bind af latinsk paralleltekst i Elbing. Q75.
 *Sv.: det ukendte forlæg for den svenske oversættelse.
 *Lbb.: fælles forlæg for Lb.29 og Lb.49.
 Lb.29, Lb.49: Lübeck Stadtbibl. Mss.theol.germ. 4ø 29, hhv. 8ø 49.
 AM: AM 72 8ø.
 Sth: Stockholm.KB.A31.
 GldO: Ordbog over det ældre danske Sprog.

Litteratur

- Baier, Walter. 1977. *Untersuchungen zu den Passionsbetrachtungen in der "Vita Christi" des Ludolf von Sachsen. Ein quellenkritischer Beitrag zu Leben und Werk Ludolfs und zur Geschichte der Passionstheologie. I-III.* Salzburg.
- Gammeldansk Passionstraktat. 1968. Duplikeret til brug for Ordbog over det ældre danske Sprog.
- Hilg, Harido. 1981. *Das 'Marienleben' des Heinrich von St. Gallen. Text und Untersuchung.* München.
- Nordentoft, Mette. 1991. Zum (nord)europäischen Stemma des Passionstraktates Heinrichs von St. Gallen. "Niederdeutsch in Skandinavien IV" *Zeitschrift für deutsche Philologie*, Beiheft (Berlin 1993):168-195.
- Nordentoft, Mette. 1994a. Germanismen in der altdänischen Übersetzung des Extendit manum-Passionstraktates: Syntaktische Beispiele. *Foredrag* holdt på symposiet "Niederdeutsch in Skandinavien V" i Fredriksstad august 1994. - Ms. Symposierapporten blev ikke publiceret.
- Nordentoft, Mette. 1994b. Nogle sprogtræk i Den gammeldanske Passionstraktat. *Foredrag. Selskab for nordisk Filologi* 24/11. SNF's årsberetning 1994-1995:41-54.
- Nordentoft, Mette. 1997. Glosserende tautologier i Den gammeldanske Passionstraktat. Ord, Sprog og artige Dict. *Festskr. Poul Lindegård Hjorth* (UJdS 1997):67-82.
- Ruh, Kurt. 1940. *Der Passionstraktat des Heinrich von St. Gallen.* Dissertation. Thayngen.
- Ruh, Kurt. 1950. Zur Theologie des mittelalterlichen Passionstraktats. *Theologische Zeitschrift Basel*. VI:17-39.
- Ruh, Kurt. 1953. Studien über Heinrich von St. Gallen und den "Extendit manum"-Passions-traktat. *Zeitschrift für schweizerische Kirchengeschichte*. XLVII:210-230, 241-278.
- VL. 1978-. *Die deutsche Literatur des Mittelalters*. Verfasserlexikon, 2. Auflage. Berlin/New York.Heri: Harido Hilg & Kurt Ruh. 1981. Heinrich von St.Gallen; Hans Fromm. 1987. Michael de Massa.

Peter Widell og Mette Kunøe (udg.):
 7. Møde om Udforskningen af Dansk Sprog
 Århus 1999

TILBAGEKANALISERINGSSMÅORD SOM FORSTÅ-SIGNALER

Af Marianne Rathje (Københavns Universitet)

Indledning

Når lytteren i en samtale bruger småord som *ja*, *nej*, *mm* og *nå*, er det nærliggende for den talende at tage disse små udtalelser som udtryk for, at lytteren forstår, hvad der bliver sagt. Man kunne forestille sig, at hvis man talte samtlige forekomster af fx *ja*, *nej*, og *mm*, ville man vide, hvor meget der i en samtale blev forstået. Men forståelse er ikke det eneste, disse småord kan udtrykke. Med et *ja* kan lytteren signalere - netop - at han lytter, at han er opmærksom eller er enig i det, der bliver sagt. Eller han kan bare lade, som om han forstår, lytter, er enig - af høflighedsgrunde eller fordi han synes, det er pinligt, at han fx ikke forstår.

Foppa (1995:152ff) nævner, at disse småord kan fungere som egentlige forståelsessignaler ("proper understanding signals"), men konstaterer også, at de ikke er til megen hjælp, når man skal forsøge at bestemme, om en samtaledeltager har forstået. Det er disse småords mangel på specificitet, der gør det næsten umuligt at afgøre, om samtaledeltageren signalerer forståelse eller enighed eller noget helt tredje. Derfor ser Foppa i stedet på andre tegn på forståelse, såsom deltagernes brug af parafraser, korrektioner, fortsættelser, og mener ud fra disse fænomener at kunne slutte sig til, om samtaledeltagere gensidigt forstår hinanden.

Tæller man blot alle småordene i en samtale, for at afgøre forståelsen blandt samtale-deltagere, går man ud fra, at småordene, hver gang de anvendes, betyder "jeg forstår". Modsat mener Foppa, at småordene kan betyde forståelse blandt meget andet, og afviser at have med ordene at gøre i en forståelsessammenhæng.

Denne artikel er skrevet et sted mellem disse to opfattelser: Småord som *ja*, *nej* og *mm* signalerer ikke altid forståelse. Men de gør det af og til, og kan derfor være vigtige at beskæftige sig med i en forståelsessammenhæng - derfor: Kan man finde ud af, hvornår småord som fx *ja*, *nej* og *mm* signalerer betydningen "jeg forstår"?

Hvilke småord er mulige forstå-signaler?

Når to personer fører en samtale, er det nærliggende at betragte taleren som den aktive part og lytteren som den passive part. Kommunikationen flyder altså i én retning - fra afsender til modtager. Bl.a. Yngve (1970) mener ikke, at det forholder sig således. Han bemærker, at den som har taleturen i en samtale, og den som ikke har den, begge både taler og lytter på samme tid. Lytteren opfattes altså af Yngve som aktiv og deltagende på lige fod med taleren i kommunikationen. Når det er muligt for lytteren at tale uden at blive betragtet som den, der har taleturen, skyldes det, at han taler over "the back-channel". Dvs. lytteren tilbagekanaliserer små beskeder til taleren uden at true dennes taletur.¹ Yngves eksempler på back-channel-signaler er *yes* og *uh-huh*.

Lytterens back-channel-signaler er inddelt i 5 typer af Duncan (bl.a. Duncan 1974:166f). Jeg bruger Berg Sørensens danske termer (1988:52f), og inspireret af ham kalder jeg herefter back-channel-signaler for "tilbagekanaliseringssmåord".

- 1) Korte vokaliseringer (fx *mh-m* og *yeah*)
- 2) Ikke-vokal adfærd (fx *nik* og rysten på hovedet)
- 3) Sætningsfærdiggørelser (færdiggørelse af sætninger, taleren har påbegyndt)
- 4) Anmodning om uddybning
- 5) Korte gentagelser af noget taleren allerede har sagt

I min søgen efter forstå-signaler har jeg beskæftiget mig med tilbagekanaliseringer, der tilhører Duncans kategori 1: korte vokaliseringer (tilbagekanaliseringssmåord). På dansk kan tilbagekanaliseringssmåord være fx: *nå, ja, jaja, jo, nej, mm, ok, okay, aha, jeps* osv. Det skal nævnes, at back-channel-signaler bl.a. er defineret ved, at de ikke forstyrrer talerens taletur - alligevel har jeg betragtet de småord, som forstyrrer talerens taletur, og som ligefrem indleder lytterens taletur, som mulige forstå-signaler.

¹ Vil man forvise sig om, hvor vigtige back-channel-signalerne er for kommunikationen, behøver man bare at tænke på dagligdags telefonsamtaler. Hvis lytteren holder op med at give back-channel-signaler, går der ikke længe før taleren siger: "Er du der stadig?" eller "Forstår du hvad jeg mener?". Vigtigheden af back-channel-signalerne er også blevet påvist i et forsøg, hvor taleren ikke havde mulighed for at høre lytterens back-channel-signaler, mens han forklarede lytteren noget (Krauss et al 1977). Taleren havde ikke de pejlemærker, som back-channel-signalerne er, at rette sig efter, og dette gjorde taleren usikker på, om lytteren havde forstået. Derfor tog det taleren længere tid at forklare lytteren noget i de forsøgsgrupper, hvor taler og lytter IKKE kunne høre hinanden, end i de grupper, hvor de KUNNE høre hinanden.

Fx: A: det- det kan det gøre
[
M: nåh ja altså du mener når

Det vigtige i denne forståelsessammenhæng er nemlig, at småordet er en reaktion på talerens foregående ytring/ytringer. Hvis tilbagekanaliseringssmåordene derimod er svar på et spørgsmål, har jeg ikke betragtet dem som mulige forstå-signaler:

Fx: A: var det ikke fedt af dem
M: jo

(Det kan dog være vanskeligt at afgøre, hvornår taleren stiller et spørgsmål, fordi der kan ligge et implicit spørgsmål i mange ytringer). Ej heller er tilbagekanaliseringssmåordene mulige forstå-signaler, hvis de fungerer som talerens tilbagemeldning til sig selv:

Fx: M: hvad synes jeg der er interessant nå jo hvad synes jeg der er interessant

Tilbagekanaliseringssmåordenes mulige betydninger

Et og samme småord kan have et væld af betydninger. "Jeg forstår" er bare én af dem. Hverken Yngve eller Duncan beskriver andre mulige betydninger af tilbagekanaliseringssmåordene end: "du må gerne beholde taleturen". Det er da også turtagningssystemet, der er begges interesseområde. De, der derimod har beskrevet småordenes mulige betydninger, kalder småordene for "gambitter". Gambitter er fællesbetegnelsen for de signaler, der bruges til at styre og regulere taleture med (Møller 1991:200). Af mulige betydninger for gambitter nævnes:

- "taleturen er stadig din - fortsæt" (Færch og Kasper 1984:71 & Quist 1995:10 om "lytter- gambitter")
- "jeg lytter" (Keller 1981:104, Berg Sørensen 1988:78)
- "jeg er enig" (Færch og Kasper 1984:71f & Keller 1981:102ff)
- "jeg forstår" (Færch og Kasper 1984:71, Quist 1995:10, Keller 1984:104, Foppa 1995:152, Berg Sørensen 1988:78)

De småord, der bruges af ovenstående forskere til at eksemplificere gambitter, er de samme småord, der bruges af Yngve og Duncan til at eksemplificere tilbagekanaliseringssmåord. Visse

gambitter har altså samme funktion og betydning, som tilbagekanaliseringssmåord har.

De ovenstående betydninger har alle en støttende funktion, og dette må siges at være den prototypiske funktion for tilbagekanaliseringssmåordene ("prototypisk" er her anvendt som hos Ruus (1995:14): Vi kan alle blive enige om, at den støttende funktion er et godt eksempel på tilbagekanaliseringssmåord).

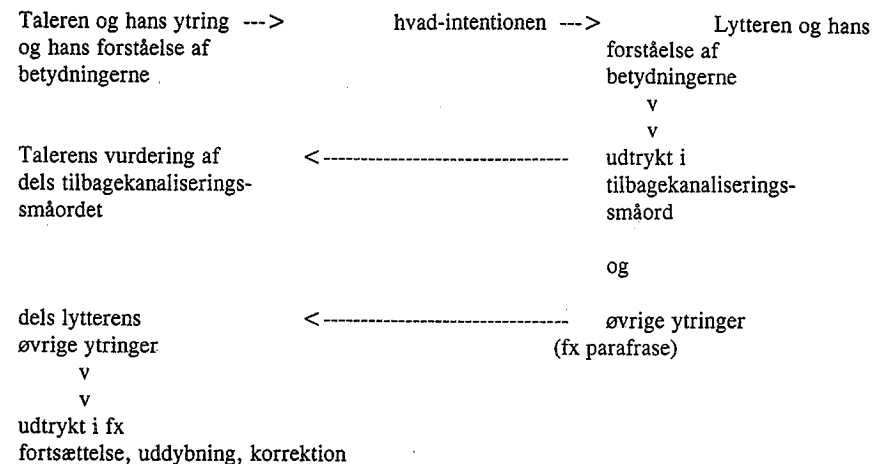
Udover den prototypiske støttende funktion mener Berg Sørensen (1988:78), at tilbagekanaliseringssmåordene kan have en ikke-støttende funktion, dvs: "jeg er utilfreds med tale-tempoet", "jeg mangler ny information" osv. I forhold til de ovenstående støttende betydninger kan tilbagekanaliseringssmåordene altså også betyde: "stop med at tale", "jeg lytter ikke", "jeg er uenig", "jeg forstår ikke".

Yderligere er der en potentiel betydningsforskel tilbagekanaliseringssmåordene imellem. Selvom småordene stort set indeholder samme betydningsmuligheder, og fx et *ja* og *na* kan betyde det samme fx "jeg forstår", så er der - i det mindste i princippet - forskel på, om man anvender det ene eller det andet ord. Forskellen på fx *ja* og *na* går på den viden, lytteren, som anvender småordet, havde før den oplysning, han eventuelt får fra taleren. *Ja* betyder i den sammenhæng "det vidste jeg godt i forvejen", mens *na* angiver, at lytteren modtager viden, han ikke havde i forvejen (Hansen 1979:20). Man kan sagtens finde eksempler på det modsatte - at *na* betyder "det vidste jeg i forvejen" og *ja* angiver modtagelse af ny viden - men eksemplet er nævnt for at gøre opmærksom på, at der småordsvarianterne imellem kan være potentielle betydningsforskelle.

Konteksten som hjælpemiddel til at finde forstå-signaler

Når tilbagekanaliseringssmåord indeholder flere andre betydninger end "jeg forstår", er det nødvendigt at tage hele konteksten i brug, for på den måde få et større billede af lytterens forståelse. Den nedenstående skitse² viser på én gang kriterierne for, at jeg ud fra mit materiale har valgt de sekvenser, jeg har, og den viser, hvordan jeg har analyseret sekvenserne:

² Skitsen er inspireret af et oplæg holdt i faget "Forståelser" på Sprogpsykologi (Københavns Universitet) 11. marts 1997 af Anne-Stine Larsen og Jesper Hermann. Larsen og Hermann havde samlæst Jesper Hermann og Hanne Ruus' distinktion mellem betydning og forståelse (Hermann 1995a og Ruus 1995) og Per Linell (1995:177). Termen "hvad-intention" stammer dog fra Foppa (1995:154 "what-intention" - her i min fordanskning).

Først og fremmest har jeg fundet sekvenser, hvor en taler forsøger at forklare en lytter noget. Hvad taleren forklarer lytteren, skal det være muligt at identificere, dvs. det skal være muligt at identificere hvad-intentionen. Dernæst har jeg set på, hvad lytterens reaktion er på denne betydning, og hvad det afslører om hans forståelse. Hvis lytterens udtryk har været et tilbagekanaliseringssmåord, har jeg set på, hvilke øvrige udtryk lytteren kommer med. Ved at se på disse øvrige udtryk, har jeg fået et forstørret billede af, hvad lytteren mener, han har forstået.

Det er nødvendigt, med et forstørret billede af lytterens forståelse, fordi tilbagekanaliseringssmåordene i sig selv jo er for uspecifikke til, at man alene ud fra disse kan afgøre lytterens forståelse. Ser man udelukkende på tilbagekanaliseringssmåordene, er det muligt for lytteren at lade, som om han forstår, eller selv tro, at han forstår, selvom han ikke gør det, uden at taler og analysand ville være i stand til at gennemskue dette - eller i hvert fald ville det ikke være muligt at få underbygget en mistanke om lytterens prætenderede forståelse eller ikke-forståelse. Jeg bruger altså lytterens øvrige udtryk til både at checke lytterens forståelse, og til at gøre tilbagekanaliseringssmåordene mere specifikke.³

³ En anden metode til erhverve sig viden om en samtaledelegaters forståelse, er at interviewe ham efterfølgende, som Jesper Hermann gør det i sit arbejde med læge/patient-samtaler (fx Hermann 1995b). Uden at tage stilling til metoden, hvor man bruger efter-interviews, kan man i hvert fald sige, at den metode, jeg anvender, hvor man altså udelukkende ser på, hvad samtaledelegateren selv afslører af forståelse i samtalen (via fx parafraser), kræver at samtaledelegaterne er (helst gensidigt) afhængige af at skulle forstå hinanden. Ellers vil det ikke være vigtigt for dem at checke deres forståelse i selve samtalen, og de vil derfor ikke i selve samtalen give et forstørret billede af deres forståelse.

Lytterens øvrige vokale udtryk kan fx være: en parafrase, en fortsættelse, at udtrykke enighed/uenighed, et udtryk som ikke er relateret til det foregående fx et emneskift (Foppa 1995:156), sætningsfærdiggørelse, en kort gentagelse eller en anmodning om uddybning (Duncan 1974:166f).

Ud fra talerens følgende ytringer kan det ses, hvorvidt taleren mener, at lytteren har forstået det samme ud fra betydningerne, som taleren selv forstod. Taleren vurderer lytterens forståelse ud fra, dels eventuelle tilbagekanaliseringssmåord, dels ud fra lytterens øvrige ytringer. Hvad taleren vælger at gøre (fx fortsætte, uddybe, korrigere) viser, om han mener, at lytteren og han selv har forstået det samme ud fra betydningerne. Fortsætter taleren fx sin forklaring efter et tilbagekanaliseringssmåord fra lytteren, har taleren sandsynligvis opfattet lytterens tilbage kanaliseringssmåord som enten et forstå-signal eller et signal til at fortsætte. Forklarer taleren fx derimod efter et tilbagekanaliseringssmåord fra lytteren sin hvad-intention med andre ord end før (eller uddyber), må det være, fordi han IKKE opfatter lytterens småord som et forstå-signal.

Når taler og lytter er enige om, at de forstår det samme ud fra betydningerne, og lytteren udtrykker dette via et tilbagekanaliseringssmåord, har det pågældende tilbagekanaliseringssmåord betydningen "jeg forstår". Der er altså tale om et tilbagekanaliseringssmåord anvendt som forstå-signal.

Eksempel på et forstå-signal og et ikke-forstå-signal

De tilbagekanaliseringssmåord, der i mit materiale anvendes i betydningen "jeg forstår", har jeg set nærmere på for eventuelt, at kunne finde karakteristika mht. 1) placering i forhold til talerens ytring, og 2) anvendt småordsvariant. Følgende tendenser er fundet:

1) Placering: *Nåh ja* er måske i højere grad et forstå-signal end *ja*, *nej* og *mm*

2) Småords-variant: forstå-signaler er sandsynligvis placeret midt i talerens ytring dvs. lidt tilfældigt ("lidt tilfældigt" skal forstås i modsætning til de steder i talerens tale, hvor taleren selv lægger op til, at lytteren skal komme med en tilbagekanalisering ved, at taleren fx holder en lille pause eller yderligere "fremprovokerer" et tilbagekanaliseringssmåord ved at bruge en apealer som *ikk* eller *vel*)

Nedenstående er to sekvenser fra mit materiale, som viser de ovenstående tendenser, og yderligere viser sekvensens henholdsvis et eksempel på et forstå-signal og et eksempel på et ikke-forstå-signal. Sekvenserne stammer fra en båndoptagelse af en diskussion mellem mig selv (M) og en anden studerende (A) om en artikel, A skulle skrive. A skrev om emnet Tip-of-the-Tongue, som er den tilstand, man befinder sig i, når man ikke kan huske et ord, men har det "lige på tungen" (P=pause, PP=længere pause, [= samtidig tale]):

Eksempel 1:

- A: når du lærer et ord ikk
P
- A: så hvad skal vi- så- så dannes der et hukommelsesspor i P i din hjerne ikk både P eller hvad skal vi- der er et spor både for den lydlige- det lydlige udtryk og for det indholdsmæssige udtryk eller hvad man skal sige P hvordan det ser ud ikk eller hvordan- hvad man tænker på når man hører ordet eller så noget ikk
- M: ja
- A: og det er når-når forbindelsen mellem den visuelt spatiale- P det visuelt spatiale spor og så det audi- auditive spor når det mister kontakten så er det faktisk at du er i en "på tungen tilstand" ikk
PP
- M: vil du sige det
- A: ja
PP
- A: fordi du vil altid enten have en ide- enten vil du have en ide om- enten kan du ikke huske hvad ordet betyder ikk
P
- A: hvis man har- det er jo egentlig den omvendte
- M: hvordan mener du med at du mister kontakten
- A: det- det kan det gøre
[
- M: nåh ja altså du mener når
[
- A: ja ja
- A: P
- M: altså enten kan man huske indholdet eller også kan man huske
P
- A: ja udtrykket eller
[
- M: udtrykket men man kan ikke huske begge dele på en gang
[
- A: ja nej nemlig

Denne første sekvens viser et tilbagekanaliseringssmåord som forstå-signal. Hvad-intentionen

(det A forklarer M) er: Når man lærer et ord, dannes der et hukommelsesspor, der består dels af et auditivt udtryk dels af et visuelt indhold, og når man er i en Tip-of-the-Tongue-tilstand, har udtrykket og indholdet netop mistet kontakten med hinanden.

Lytteren (M) anvender to tilbagekanaliseringssmåord: et *ja* og et *nåh ja* (markeret med **fed** i udskriften). Efter M's *ja* fortsætter A sin forklaring, og dette tyder på, at A opfatter *ja* som et fortsæt-signal eller et foreløbigt forstå-signal, men fordi M ikke giver et større billede af sin forståelse på dette tidspunkt i sekvensen, kan man ikke være sikker på, at *ja* er et forstå-signal. Det kan man derimod med *nåh ja*. *nåh ja* er et tilbagekanaliseringssmåord med betydningen "jeg forstår": Efter *nåh ja* anvender M en parafrase, der giver et større billede af M's forståelse, og A godkender parafrasen (med *ja* og *nej nemlig*). Taler og lytter er altså enige om, at de har forstået de samme betydninger, lytteren giver et forstørret billede af sin forståelse og anvender samtidig et tilbagekanaliseringssmåord til at udtrykke sin forståelse.

Yderligere afspejler dette eksempel de to fundne tendenser: *Ja* ytres i en pause, som taleren selv lægger op til (appealeren *ikk*). Dette peger på, at tilbagekanaliseringssmåordet er ønsket fra taleren ("fremprovokeret"), og gør at tilbagekanaliseringssmåordet er et mindre sikkert forstå-signal. *nåh ja* optræder derimod "pludseligt" (på eget initiativ/ikke "fremtvunget"). Desuden kan det bemærkes, at det er småordsvarianten *nåh ja*, der optræder som et forstå-signal.

Eksempel 2:

- A: så er der lige en anden ting jeg har tænkt på P at der er rimelig stor f- P eller på en måde er der forskel på at gætte og huske ikk det er jeg så også nødt til at koble- at koble- altså forklare
PP
- M: at gætte og huske
[
- A: altså
PP
- A: det-det er jeg nødt til på en eller anden måde bare lige kort at- at når du gætter vil du altid bruge din hukommelse ikk
P
- A: du gætter al- eller det kvalificerede gæt er jo no- et- et altså P hvor man bruger sin hukommelse og derudfra kan P hov [taber blyant] sandsynliggøre at så er det sandsynligt at det er sådan og sådan ikk
P
- A: ud fra de oplysninger man har ikk
M: jamen hvad er forskellen på at gætte og hukommelse
PP

- A: jamen altså man kan sige hukommelsen kommer forud hvis du ikke har nogen hukommelse kunne du heller ikke gætte noget vel
PP
- M: nej
PP
- M: men hvad mener du at
PP
- M: at når man kommer med et gæt
P
- M: nej jeg forstår ikke prøv lige a::t
A: skal jeg lige prøve at forklare det
M: ja

Denne anden sekvens viser et tilbagekanaliseringssmåord som ikke-forstå-signal. Hvad-intentionen er: Forskellen på at gætte og huske er, at man gætter tilfældigt, mens man i en Tip-of-the-Tongue-tilstand leder på sit hukommelseslager.

Her anvender M tilbagekanaliseringssmåordet *nej* (markeret med **fed** i udskriften), der umiddelbart kunne være et forstå-signal, hvis ikke M selv efterfølgende afslørede, at hun ikke forstår (mislykket parafrase). A opfatter da heller ikke *nej* som et forstå-signal, hvilket viser sig ved, at A ikke fortsætter sin forklaring. På den anden side uddyber A heller ikke sin forklaring efter *nej*. Hun venter til M selv føler sig nødsaget til (sandsynligvis pga. den lange pause) at give et større billede af sin forståelse. Dette tyder på, at A er i tvivl om, hvilken betydning *nej* har. Måske overvejer A, om *nej* betyder "jeg er uenig", men i hvert fald opfatter hun ikke *nej* som et forstå-signal, eftersom hun ikke fortsætter sin forklaring.

Igen kan man bemærke den lange pause før *nej*, samt appealeren *vel*: To træk der afspejler en af de nævnte tendenser, nemlig at forstå-signaler sandsynligvis optræder under talerens ytring - ikke i pauserne, lang tid efter at pausen er startet eller efter en appealer, eftersom der i disse tilfælde er sandsynlighed for, at lytteren har følt sig presset til at fremkomme med et tilbagekanaliseringssmåord.

Litteratur

- Berg Sørensen, Torben. 1988. *Taleture og hørerkommunikation - interview- og samtaleanalyse* 2. Århus: Gestus.
- Duncan, Starkey, Jr. 1974. On the structure of speaker-auditor interaction during speakingturns. *Language in Society*. Årg. 2.
- Foppa, Klaus. 1995. On mutual understanding and agreement in dialogues. Ivana Markova (red.). *Mutualities in Dialogue*. Cambridge: Cambridge University Press.

- Færch, Claus & Kasper, Gabriele 1984. Ja und? - og hva så? - a contrastive discourse analysis of gambits in German and Danish. Jacek Fisiak (red.). *Contrastive Linguistics*. Berlin.
- Hansen, Erik. 1979. Ja og nej. *Mål & Måle*. Årg. 6. Nr. 4. Viborg: Arena.
- Hermann, Jesper. 1995a. Betydning og Forståelse. *Stort og småt om små og store - festskrift til Hans Vejleskov*. Danmarks Lærerhøjskole.
- Hermann, Jesper et al. 1995b. Introduktion til forståelsesforskning. Mette Kunøe & Erik Vive Larsen (red.). *5. Møde om Udforskningen af Dansk Sprog* Århus: Aarhus Universitet.
- Keller, Eric. 1981. Gambits: Conversational Strategy Signals. Florian Coulmas (red.). *Conversational Routine*. The Hague: Mouton.
- Krauss, R.M., Garlock M., Bricker P.D. & L.E. McMahon. 1977. The Role of Audible and Visible Back-Channel Responses in Interpersonal Communication. *Journal of Personality and Social Psychology*. Årg. 35. Nr. 7.
- Linell, Per. 1995. Troubles with mutualities: towards a dialogical theory of misunderstanding and miscommunication. Ivana Markova (red.). *Mutualities in Dialogue*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Møller, Erik. 1991. Lad talesproget komme til orde!. *Auditorium X*, Viborg: Amanda.
- Quist, Pia. 1995. Bløde piger og hårde drenge. *RetorikMagasinet*. Nr. 17.
- Ruus, Hanne. 1995. *Danske kerneord - centrale dele af den leksikalske norm*. Museum Tusculanum.
- Yngve, V.H. 1970. On Getting a Word in Edgewise. *Papers from the Sixth Regional Meeting, Chicago Linguistic Society*. Chicago: Chicago Linguistic Society.

Peter Widell og Mette Kunøe (udg.):
7. Møde om Udforskningen af Dansk Sprog
Århus 1999

FOLKEVISEDANSK - DEN ÆLDSTE VISEOVERLEVERING PÅ CD-ROM

af Hanne Ruus (Københavns Universitet)

Efter fem års arbejde i projektet *Dansk Folkevisekultur 1550-1700*¹ er vi nu ved at forberede udgivelsen af forskningsresultaterne. Resultaterne vil fremkomme i et firbindsværk *Svøbt i mår* redigeret af Flemming Lundgreen-Nielsen og Hanne Ruus. I et af bindene vil være indlagt en cd-rom med den ældste viseoverlevering. På cd-rommen vil man finde kataloger over alle de ældste visebøger, over udvalgte yngre visebøger og over de tre ældste trykte viseudgaver Vedels *Hundredvisebog*² fra 1591, Mette Giøes *Tragica*³ fra 1657 og Peder Syvs *Tohundredvisebog* fra 1695. Desuden vil hele visebogsoverleveringen før 1591 være lagret så der kan søges i den.

De ældste visebøger indeholder flere forskellige visegenrer; udover folkeviserne findes mange lyriske viser, nogle skæmteviser, enkelte salmer og viser på udenlandsk, fortrinsvis tysk og svensk. I nedenstående oversigt kan man se hvordan de forskellige visegenrer er repræsenteret i de ældste visebøger og dermed i den opbyggede visebase.

Visebog	DgF ⁴	DV ⁵	DS ⁶ og andre
Hjertebogen (1553-55)	21	62	-

¹ Forskningsprojekt ved Institut for Nordisk Filologi, Københavns Universitet under ledelse af Hanne Ruus, finansieret af en rammebevilling under Statens Humanistiske Forskningsråds satsningsområde KULTURARV og af Københavns Universitet.

² Anders Sørensen Vedels *Hundredvisebog*, Faksimileudgave med indledning og noter af Karen Thuesen, København 1993.

³ *Tragica (1657)*, Udg. af Ebba Hjorth og Marita Akhøj Nielsen, København 1994.

⁴ Svend Grundtvig et al. (udg.): *Danmarks gamle Folkeviser*, I-XII, København 1853-1976.

⁵ H. Grüner-Nielsen (udg.): *Danske Viser fra Adelsvisebøger og Flyveblade 1530-1630*, I-VII, København 1912-1931, genudgivet 1978-1979.

⁶ H. Grüner-Nielsen (udg.): *Danske Skæmteviser efter Visehaandskrifter fra 16.-18. Aarh. og Flyveblade*, København 1927-1928.